

ประเด็นด้านสังคม เรื่อง ผลกระทบ จากการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 กับคนธรรมดาสามัญ¹

เสาวนีย์ อเล็กซานเดอร์²

Saowanee Alexander

¹ การเสวนาวิชาการออนไลน์ หัวข้อ “มองวิกฤติ Covid-19 ผ่านชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง” วันที่ 18 เมษายน 2563

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

อาจเป็นการเอามะพร้าวห้าวมาขายสวนสำหรับคนจำนวนมากของประเทศนี้ แต่ด้วยข้อจำกัดที่ไม่สามารถที่จะศึกษาคนได้ทั้งประเทศในการศึกษาภัยโควิดที่มีผลกระทบต่อสังคมและชีวิตคนสามัญ จึงได้ศึกษาพื้นที่ของภาคอีสานเป็นกรณีศึกษา ซึ่งได้อธิบายความหมายของคนธรรมดาสามัญ คือ คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างลำบาก อาศัยอยู่ทุกที่ในตัวเมือง คนกึ่งเมืองกึ่งชนบท คนชนบท ไม่ค่อยมีความมั่นคงทางอาชีพ เช่น คนค้าขายในตลาด ตลาดนัด ขายสินค้าออนไลน์ หรือกลุ่มประกอบอาชีพรับจ้างหรือใช้แรงงาน หรืออาชีพที่ค่อนข้างอิสระ เช่น ขับมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ขับ Grab หรือคนขับแท็กซี่ที่เราสามารถมองเห็นได้ทั่วไปในสังคม

ทั้งนี้ ก่อนช่วงที่จะเกิดการแพร่ระบาดของโควิด คนธรรมดาสามัญเองก็มีชีวิตอย่างลำบากอยู่แล้ว ในฐานะที่ทำงานลำบากแต่ไม่ได้ค่าตอบแทนที่ทำให้เลี้ยงชีพให้พออยู่ได้ ซึ่งเป็นผลของความไม่เท่าเทียมในเชิงโครงสร้างของประเทศเราเอง และเมื่อโควิดเข้ามา ประกอบกับสถานะทางสังคมไม่มีเครือข่าย (หรือมีเพียงเครือข่ายชาวบ้านด้วยตนเอง) ไม่มีลูกหลาน ไม่มีญาติสนิท มิตรสหายที่จะทำให้ทราบแหล่งซื้อหน้ากากอนามัยหรือแอลกอฮอล์ ไม่ว่าจะราคาถูกหรือแพง ไม่มีเส้นสายที่จะทำให้ได้มาสิ่งจำเป็นต่อการดูแลป้องกันตัวเพื่อลดความเสี่ยงในการติดโรคนี้ และสิ่งที่หนักหนาสาหัสคือเรื่องของเศรษฐกิจมากกว่าอย่างอื่น และด้วยนโยบายที่รัฐบาลบอกว่า Work from Home ที่ชาวบ้านไม่รู้หรือเข้าใจ เพราะสิ่งที่ชาวบ้านเข้าใจ คือ ถ้าไม่ออกมาจากบ้านหรือออกมาทำงานก็ไม่มีเงิน โดยเฉพาะกลุ่มค้าขายที่อาจจะพอมีโอกาสหาเงินได้บ้าง แต่ด้วยสถานการณ์เช่นนี้การค้าขายเองก็ค่อนข้างจะเจียบ ทำให้ขายไม่ได้เลยก็มี รวมทั้งกลุ่มขับรถประจำทาง รถสองแถว มอเตอร์ไซด์รับจ้าง ก็ไม่มีลูกค้า เพราะคนเก็บตัว ในส่วนของอาชีพรับจ้าง อาจถูกนายจ้างเลิกจ้างไปขณะหนึ่งและไม่ได้รับค่าตอบแทนในส่วนที่เป็นวันหยุด ทำให้รายได้ลด และเมื่อรัฐออกนโยบายเคอร์ฟิว

ทำให้หลายคนออกไปทำงานกลางคืนเกิน 4 ชั่วโมงไม่ได้ เช่น พนักงานร้านอาหาร ร้านข้าวต้มโต้รุ่ง ผับ ทั้งส่วนบริการด้านหน้าและส่วนสนับสนุน เช่น แม่ครัว พ่อครัว คนส่งของ เป็นต้น การที่เกิดโควิดระบาด บางคนอาจมองว่าเจียบสงบดี แต่นั่นคือสำหรับคนที่มีเงินเดือน เช่น ข้าราชการ หรือชนชั้นกลาง แต่สำหรับกลุ่มคนธรรมดาสามัญที่มีรายได้น้อย ปรากฏการณ์นี้อาจส่งผลกระทบต่อหลายชีวิตที่ต้องรับผิดชอบในครอบครัว ดังนั้นหลายคนจึงได้รับความเดือนร้อนในเชิงเศรษฐกิจอย่างมาก

ส่วนประเด็นของการทำงานของรัฐบาลในการแก้ปัญหาในช่วงโควิด ซึ่งมีรูปแบบ 3 อย่าง คือ รวมศูนย์ ห้าม และให้ กล่าวคือการรวมศูนย์ของรัฐบาล สังเกตได้จากประกาศของกระทรวงต่าง ๆ เช่น มหาดไทย ที่ออกประกาศหลายฉบับ มีการสั่งการไปยัง ผู้ว่าฯ นายอำเภอตามลำดับ ทำให้ส่วนการปกครองส่วนท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งและมีความใกล้ชิดกับประชาชนในท้องถิ่น ต้องให้ความสำคัญต่อคำสั่งหรือการขอความร่วมมือจากส่วนกลางอย่างกระทรวงมหาดไทยก่อน แต่งานของท้องถิ่นยังมีอย่างอื่นที่ต้องดูแล เช่น ในภาคอีสานเองที่กำลังประสบปัญหาภัยแล้งโดยปกติท้องถิ่นจะมีรถบรรทุกน้ำเพื่อไปแจกจ่ายน้ำให้กับชาวบ้าน แต่ปัจจุบันต้องปฏิบัติตามที่ทางมหาดไทยในบางพื้นที่ ที่มีการขอร้องในการล้างทำความสะอาดตลาด ถนน ก่อน เป็นต้น และยังมีปัญหาของการสั่งการแบบ Top-down ไม่ตอบสนองต่อปัญหาของแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน หากรัฐให้อำนาจของทางท้องถิ่นมีบทบาทมีอิสระในการดูแลพื้นที่ของตน จะทำให้การปัญหาดีขึ้น

ในด้านของการห้าม มีข้อห้ามต่าง ๆ เกิดขึ้นจำนวนมาก เช่น ห้ามเดินทางข้ามจังหวัด ต้องมีการกักตัว แต่ในกรณีของคนที่เดินทางเพื่อค้าขายในจังหวัดที่ติดกันต้องเดินทางทุกวัน แม้จะเป็นเรื่องของมาตรการ

ดูแลการแพร่เชื้อ แต่ควรมองในเรื่องของมนุษยธรรม เช่น กรณีของผู้ป่วย คนหนึ่งที่ติดเชื้อโควิดจากจังหวัดภูเก็ต แล้วเดินทางมาอาศัยอยู่ในจังหวัด อุบลราชธานีคนเดียว ซึ่งทำให้เกิดความกังวลต่อการแพร่เชื้อสู่ผู้อื่น ดังนั้น จึงเป็นคำถามในเชิงมนุษยธรรมว่า “ถ้าเขาเป็นผู้ป่วยที่อยู่คนเดียว แล้วเป็น ญาติพี่น้องเราจะทำอะไร” ขณะเดียวกันรัฐช่วยอะไรบ้างกรณีเช่นนี้ นอกจากการออกมาตรการห้ามต่าง ๆ

ส่วนการให้ ส่วนใหญ่รัฐบาลทำเป็นลักษณะเชิญชวน(สั่ง) เช่น ให้สวมหน้ากาก ให้อยู่บ้าน ให้มีเคอร์ฟิว ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้ต่อคนที่ไม่สามารถไปทำงานได้ และเป็นปัญหาในทางปฏิบัติแต่ต้องใส่ใจในรายละเอียด ส่วนการให้อีกอย่างของรัฐบาลคือ การนำเงินภาษีของประชาชนมาให้ หรือ ช่วยสนับสนุนสำหรับคนที่ได้รับผลกระทบ แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังพบปัญหาดังภาพข่าวที่มีการกระจายของเงินช่วยเหลืออย่างไม่ทั่วถึง

ความเกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญฉบับปี 2560 กล่าวคือ คนอีสานส่วนใหญ่ คือ คนธรรมดาสามัญ ซึ่งเป็นเกษตรกร ลูกจ้าง แรงงานย้ายถิ่น เป็นต้น ถ้าดูผลการเลือกตั้ง เขาเลือกพรรคเพื่อไทย รองลงมา คืออนาคตใหม่ เสรีรวมไทย เพื่อชาติ กติกาในรัฐธรรมนูญที่มีเนื้อหาสาระใหม่ๆ ทำให้การประชามติที่ประชาชนรับมาโดยขาดข้อมูล ซึ่งบรรยากาศแตกต่างจากครั้งที่แล้วที่มีการเปิดกว้าง ด้วยกติกาการเลือกตั้งในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ (วิธีการโหวต) และการทำงานของ กกต. (การแบ่งเขต การคำนวณ ส.ส. ปาร์ตี้ลิสต์) ทำให้พรรคเพื่อไทยที่มีจำนวน ส.ส. มากที่สุดไม่ได้เป็นแกนนำในการตั้งรัฐบาล (อัตราการชนะแบบแบ่งของเพื่อไทยในภาคอีสาน อยู่ที่ 75-76% ลดลงจากเดิม 82-83% ในปี 2554 แต่ยังถือว่าอยู่ในระดับสูง ส่วนอนาคตใหม่มีฐานคะแนนในเมืองคนหนุ่มสาว คนทำงาน (Alexander, 2019; McCargo & Alexander, 2019) และเมื่อดูที่ตัวรัฐธรรมนูญเองก็จะมีปัญหา

ตั้งแต่แรก คือ เป็นรัฐธรรมนูญที่เรียกว่าไม่ได้มาจากเสียงของประชาชน ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญ ดังนั้นผลพวงที่ผ่านมาก็เป็นผลมาจากการที่ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วม ส่วนการประขามติเองก็มีข้อกังขาในกระบวนการ (McCargo, Alexander, Desatova, 2017)

เพื่อชี้ให้เห็นว่าประชาชนหรือคนส่วนใหญ่ขาดการใคร่เข้ามาบริหารประเทศ จะขอยกตัวอย่างกรณีศึกษา การเลือกตั้งปี 2019 ของจังหวัดอุบลราชธานี โดยเลือกเฉพาะ 5 เขตที่มีการแข่งขันเข้มข้น (อุบลราชธานีเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจของอีสานเนื่องจากการแข่งขันของพรรคการเมืองใหญ่ที่หลากหลาย) สรุปได้ดังนี้ ผู้ชนะการเลือกตั้งในวันที่ 24 มีนาคม 2562 คือ พรรคเพื่อไทย และอนาคตใหม่ (อีกทั้งผลคะแนนการเลือกตั้งนอกเขตในวันที่ 17 มีนาคม 2562 ยิ่งชี้ให้เห็นความนิยมต่ออนาคตใหม่ และเพื่อไทยสูงมากแม้แต่ในเขตที่ประชาธิปัตย์และพลังประชารัฐชนะการเลือกตั้งในที่สุดก็ตาม) รวม 10 เขต เพื่อไทยชนะ 7 เขต ประชาธิปัตย์ 2 เขต พลังประชารัฐ 1 เขต (มีการแบ่งเขตใหม่ จำนวน ส.ส.เขตลดไป 1 เสียง) ตามกติกาเลือกตั้งปี 2019 ซึ่งไม่มีการลงคะแนนปาร์ตี้ลิสต์ (ซึ่งผู้สูงอายุบางคนเดินออกมาจากคูหา ยังรู้สึกงาทำไมฉันได้กาครั้งเดียว) ในวันเลือกตั้งคนส่วนใหญ่เขาไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นกับเสียงของพวกเขา รู้แค่จะต้องมาโหวตคนที่ชอบ แต่หลังจากนั้นประชาชนรู้สึกงาเสียงของพวกเขา “ตกน้ำ” จริง ๆ ทั้งนี้ ผลการเลือกตั้งพบว่า เพื่อไทยทั่วประเทศได้ 137 เสียง แต่ไม่ได้จัดตั้งรัฐบาล ส่วนกรณีของอุบลราชธานีหรือในภาคอีสานที่ชนะด้วยคะแนนมากนั้นไม่มีความหมายใดเลย เพราะไม่สามารถเอไปนับคะแนนปาร์ตี้ลิสต์ได้ ไม่เหมือนเมื่อก่อน จึงทำให้ประชาชนเกิดความขุ่นเคืองใจต่อกติกาการเลือกตั้ง

สรุป พรรคที่เขาเลือก ที่เขาคิดว่าเป็นผู้ชนะการเลือกตั้ง ไม่ได้บริหาร ผู้บริหารคือกลุ่มเดิมที่เข้ามาก่อน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่มาจากการรัฐประหารที่ประชาชนไม่ได้เลือก ยิ่งมีปัญหาโควิดชาวบ้านยิ่งรู้สึกอึดอัด เป็นทุกข์ ยิ่งเห็นวิธีการแก้ปัญหา ก็ยิ่งผิดหวัง ผู้เขียนได้ลองไปสัมภาษณ์คนทั่วไป พบว่ารายหนึ่งมีสามีของเป็นคนที่เขาเสียใจให้ฝ่ายรัฐบาล เธอกล่าวว่า “อยากให้นายกลาออก อยากให้...มาเป็นแทน” (แม้คำรณชื่นชายผักและอาหารสด ภรรยาที่มหาเสียใจให้พรรคฝ่ายรัฐบาล) จุดนี้มีความสำคัญตรงที่ ถ้าชาวบ้านไม่รู้รัฐธรรมนูญเป็นอย่างไร ไม่รู้รายละเอียด ไม่รู้ว่าต้องแก้รัฐธรรมนูญอย่างไร แต่คำพูดที่บอกว่าอยากให้นายกลาออก มันสะท้อนว่าในความคิดของเขา รัฐบาลนี้แก้ปัญหาให้เขาไม่ได้ แล้วอยากให้ใครมาบริหารแทน แสดงว่าในความเชื่อของเขา คือ เขาเชื่อว่ามีคนที่จะแก้ปัญหาให้เขาได้ ยิ่งเมื่อเขาเห็นผลการเลือกตั้งที่ผ่านมา ทำให้เขาคิดว่าใครกันที่ฉันเลือกแต่ไม่ได้เข้ามาทำงาน ดังนั้น ปัญหาและความวิตกกังวลจึงย้อนกลับไปสู่การเลือกตั้งอยู่ดี เขามีความรู้สึกว่า เลือกไปด้วยความหวังที่จะจะมีการเปลี่ยนแปลง แต่มันไม่เปลี่ยนแปลง เมื่อเกิดปัญหาขึ้นกับประเทศจึงเป็นภาพที่เห็นดังปัจจุบัน นี่เป็นเหตุผลที่ค่อนข้างชัดเจนว่าทำไมเราจึงต้องย้อนกลับมาดูที่รัฐธรรมนูญ กลับมาทบทวน ในฐานะที่หลายคนก็มีความรู้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งเมื่อหากถามง่าย ๆ ว่า “ชาวบ้านเสนอมาสิ” ต่อให้ชาวบ้านไม่รู้หลักกฎหมาย แต่เขาค่อนข้างเชื่อมั่นว่าใครจะทำเพื่อเขา

สุดท้าย ก่อนจะไปถึงจุดที่จะมีการเปลี่ยนแปลงเชิงรัฐธรรมนูญ ขณะนี้สิ่งที่รัฐบาลควรจะทำ คือ

- 1) กระจายอำนาจ ให้ท้องถิ่นเป็นแกนนำในการตัดสินใจในระดับหนึ่ง มีบทบาท มีอิสระในการแก้ไขปัญหา
- 2) หน่วยงานของรัฐทำงานสอดคล้องประสานกัน ไม่ใช่หน่วยงานนี้ต้องการแก้ปัญหาอย่างหนึ่ง อีกหน่วยงานต้องการอีกอย่าง

3) ให้ความช่วยเหลืออย่างถ่วงน้ำหนัก และใช้ระบบที่มีประสิทธิภาพ เป็นการกำกับติดตามว่ามีปัญหาจุดไหน ให้รีบแก้

4) ศึกษาแนวทางที่ดีจากต่างประเทศในการแก้ปัญหา จากประเทศที่เขาทำแล้วเกิดผลสำเร็จ แล้วมาปรับใช้ และสื่อสารกับประชาชนด้วย เหตุผลที่ชัดเจนของวิธีการแก้ปัญหา

5) ประเมินนโยบายจำกัดสิทธิต่าง ๆ จากข้อมูลจริงในพื้นที่

6) ใช้ Big Data ให้เป็นประโยชน์เพื่อให้ประชาชน โดยเฉพาะ คนธรรมดาสามัญ ไม่ให้ตกหล่นจากความช่วยเหลือ

7) รับฟังเสียงประชาชนโดยเฉพาะความเดือดร้อน ด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจที่จะแก้ปัญหาด้วยท่าทีที่ไม่วางอำนาจหรือเพิกเฉย คือการเห็นความเดือดร้อนของประชาชนเป็นสิ่งที่สำคัญ และรับฟังคำตำหนิจากประชาชน เพื่อนำไปพิจารณาประกอบการแก้ปัญหา

8) แสดงความตั้งใจจริงในการแก้ปัญหาการกักตุนสินค้าจำเป็น เพราะประชาชนจำนวนมากไม่มีกำลังซื้อ ควรทำให้ราคาถูกลง หรือ แจกจ่ายตามความจำเป็น